

Examen VWO

2015

tijdvak 1
maandag 18 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 76 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de medische wetenschap en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Christiaan Barnard voerde in Kaapstad de eerste geslaagde harttransplantatie uit die door de televisie over de hele wereld bekend werd.
- 2 De Griekse arts Hippocrates legde na onderzoek het verband tussen trommelstokvingers en longaandoeningen en toonde aan dat dit geen straf van de goden was.
- 3 Edward Jenner infecteerde de zoon van zijn tuinman met koepokken om hem immuun te maken voor pokken. Daarmee ontdekte hij het pokkenvaccin, dat in de Britse industriesteden veel arbeiders het leven zou redden.
- 4 Egyptische artsen begonnen na de uitvinding van het schrift hun recepten op te schrijven voor volgende generaties.
- 5 Nicolas Rolin, een rijk lid van de opkomende stedelijke burgerij, stichtte in Beaune (Frankrijk) een hospitaal voor de armen: het *Hôtel-Dieu*.
- 6 William Harvey deed onderzoek naar de bloedsomloop door bij vrijwilligers een ader te openen en leverde daarmee een bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Deze bron uit de tweede eeuw is met een duidelijk doel geschreven.

- 2p **2** Geef aan welke boodschap met deze bron wordt overgebracht aan christenen en welke aan niet-christenen.

Gebruik bron 1.

Stel: je doet onderzoek naar christenvervolgingen in het Romeinse Rijk en je hebt twee onderzoeksvragen:

- 1 Wat gebeurde er in 180 in Carthago in het proces tegen de christenen?
- 2 Welke opvatting hadden christenen omstreeks 180 over het martelaarschap?

- 2p **3** Leg uit voor welke onderzoeksvraag de bron de betrouwbaarste informatie bevat.

Prehistorie en oudheid

bron 1

In 180 vindt in de Noord-Afrikaanse stad Carthago een proces plaats tegen een groep christenen. Van dat proces is een verslag uit die tijd bewaard gebleven. De Romeinse bestuurder Vigellius Saturninus ondervraagt de christenen en hun leider Speratus:

Saturninus	U kunt gratie verkrijgen van onze heer, de keizer, als u tot betere gedachten komt.
Speratus	Nooit hebben wij iets misdaan, wij zijn aan geen enkel slecht werk medeplichtig geweest, nooit hebben wij een vervloeking uitgesproken. Terwijl we slecht behandeld werden, hebben wij onze dank betuigd, omdat wij onze keizer eren.
Saturninus	Goed, maar wij hebben ook een godsdienst en die godsdienst is eenvoudig. Wij zweren bij de genius (beschermgeest) van onze heer de keizer, en wij bidden voor zijn heil. Dat behoort u ook te doen.
Speratus	Als u even rustig wilt luisteren, zal ik u een mysterie van eenvoud uiteenzetten.
Saturninus	Ik zal niet luisteren wanneer u slechte dingen zegt over wat ons heilig is, zweer liever bij de genius van onze heer, de keizer.
Speratus	Ik erken geen keizerschap van deze wereld; veeleer dien ik die God, die geen mens gezien heeft of zien kan met deze ogen. Ik heb niets gestolen, en over wat ik koop zal ik de belasting die daarop staat, betalen, omdat ik mijn Heer ken, de keizer van alle koningen en volkeren.
Saturninus	(tot alle aanwezigen) Laat u niet langer door deze man overreden. (...) Volg hem toch niet in zijn waanzin.
anderen	Wij hebben niemand te vrezen, behalve de Heer onze God, die in de hemel is. Wij eren de keizer omdat hij de keizer is, maar alleen God vrezen wij.
Saturninus	Ik geef u dertig dagen uitstel. Bedenk u.
Speratus	Ik ben christen (en allen stemden met hem in).
Saturninus	(leest het vonnis voor) Speratus, (en de anderen) die bekennen als christenen te leven, en die hardnekkig bij hun besluit blijven, hoewel zij de gelegenheid gehad hebben om terug te keren tot de Romeinse levenswijze, worden hierbij veroordeeld tot de dood door het zwaard.
Speratus	Wij danken God.

En zo werden allen tegelijk met het martelaarschap gekroond en heersen zij met de Vader en de Zoon en de Heilige Geest in alle eeuwen der eeuwen.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

De tekst van deze kroniek past bij een kenmerkend aspect dat heeft bijgedragen aan de ondergang van het West-Romeinse Rijk.

- 2p 4 Noem dit kenmerkend aspect en geef aan waardoor dit kenmerkend aspect heeft bijgedragen aan de ondergang van het West-Romeinse Rijk.

Gebruik bron 3.

Een conclusie:

Uit deze bron kun je concluderen dat er tussen de vroege en de late middeleeuwen zowel sprake is van continuïteit als van verandering in de militaire organisatie.

- 4p 5 Ondersteun deze conclusie door uit te leggen:
- waaruit die continuïteit bestaat en
 - dat de militaire organisatie zich aanpast aan de nieuwe economische omstandigheden.

De middeleeuwen

bron 2

Fragment uit de kroniek van bisschop Gregorius van Tours, geschreven tussen 573 en 591. De gebeurtenissen in het fragment spelen zich af in de vijfde eeuw:

Men zegt dat Chlodio (...) koning van de Franken was en dat hij in de vesting Duisburg in Thüringen (in Duitsland) leefde. In zuidelijke richting hadden de Romeinen het land tot aan de rivier de Loire in handen. Aan de overkant van de Loire heersten de Goten. De Bourgondiërs (...) leefden aan de overzijde van de Rhône, die door de stad Lyon stroomt. Chlodio zond verkenners naar de stad Kamerijk. Toen die alles hadden ontdekt wat ze wilden weten, kwam Chlodio er zelf achteraan, verpletterde de Romeinen en nam de stad in. Toen hij zich daar had gevestigd, nam hij al spoedig het gebied in tot aan de rivier de Somme.

bron 3

In 1348 sluiten de Prince of Wales (de Engelse troonopvolger) en Sir Henry Eam een overeenkomst:

Toekenning voor de duur van het leven aan Sir Henry Eam van een jaarlijkse rente ter waarde van 100 mark. De rente wordt in gelijke delen met Pasen en het St.-Michielsfeest (29 september) uitbetaald. (...) De genoemde Sir Henry (...) bood zich vrijwillig aan en beloofde zich zijn leven lang in dienst te stellen van de prins, en hem te vergezellen waarheen de prins maar wil (...), zowel in tijden van vrede als in tijden van oorlog. Hij zal voor hem tegen iedereen vechten (...), wanneer de prins strijdt voor de verdediging van zijn eigen gebieden. De prins van zijn kant wil Sir Henry graag een dusdanige beloning geven dat hij vast aan zijn hof wordt verbonden.

Vroegmoderne tijd

Een uitspraak van Leonardo da Vinci (1452-1519):

"Ervaring is steeds de leermeesteres geweest van al wie goede geschriften heeft nagelaten."

2p **6** Leg uit dat deze uitspraak kenmerkend is voor de Renaissance.

In 1531 besluit Karel V drie Collaterale Raden in de Nederlanden in te stellen. Dit besluit past bij een kenmerkend aspect van die tijd.

3p **7** Noem dit kenmerkend aspect en geef met het voorbeeld van één Collaterale Raad aan, waardoor dit besluit van Karel V hierbij past.

Gebruik bron 4.

In het jaar waarin deze tekst wordt geschreven valt de Pacificatie van Gent uiteen.

2p **8** Leg uit dat deze bron een oorzaak voor dit uiteenvallen illustreert.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De opstellers van het Plakkaat van Verlatinge zullen het eens zijn geweest met de strekking van deze tekst.

2p **9** Leg uit of deze bewering juist is.

In 1618 besluit een calvinistische kerkvergadering dat er een nieuwe Bijbelvertaling moet komen op basis van de oorspronkelijke teksten. De Staten-Generaal betalen later de kosten van deze 'Statenvertaling'.

- 2p 10 Leg uit dat de Staten-Generaal dit besluit waarschijnlijk namen om de binnenlandse problemen van de Republiek in die tijd te verminderen.

Gebruik bron 5 en bron 6.

Een historicus komt bij deze twee foto's van kerkgebouwen in Amsterdam tot de volgende beweringen:

- 1 'Ons' Lieve Heer op Solder' is een goede illustratie van de godsdienstpolitiek van de Republiek.
- 2 De bouw van de Sint Nicolaaskerk laat zien dat aan het eind van de negentiende eeuw deze politiek door Verlichtingsideeën is veranderd.

- 4p 11 Ondersteun beide beweringen, telkens met een verwijzing naar de daarbij passende foto.

In 1691 verscheen in de Republiek het boek *De betoverde wereld* van de predikant Balthasar Bekker. Het boek was een reactie op een pauselijke oorkonde uit 1584 over magie en hekserij. In zijn boek kwam Bekker na bestudering van de Bijbel en geschriften uit de oudheid tot de conclusie dat bezetenheid, wonderen en de duivel waarschijnlijk niet bestaan.

- 3p 12 Licht dit toe door:
- uit te leggen dat Bekker in de traditie van de wetenschappelijke veranderingen van zijn tijd stond en
 - aan te geven waarom zijn opvattingen verwant gevonden werden aan de ideeën van Spinoza.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Volgens abbé Bernier is de handelwijze van de revolutionairen niet in overeenstemming met het sociaal contract volgens Locke.

- 4p 13 Licht deze interpretatie toe door:
- (zonder bron) een omschrijving te geven van het idee van het sociaal contract volgens Locke en
 - duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op religieus gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
 - duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op politiek gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
 - te verklaren waarom Bernier juist het idee van het sociaal contract gebruikt om kritiek te leveren op de revolutionairen.

De 'Wet Le Chapelier' moest in 1791 een ideaal van de Franse Revolutie bewerkstelligen en werd in de negentiende eeuw gebruikt om vakbonden te verbieden.

3p 14

Licht dit toe door:

- de kern van de wet weer te geven en
- het ideaal te noemen dat er in 1791 mee beoogd werd en
- duidelijk te maken waardoor deze wet in de negentiende eeuw de socialisten tegenwerkte.

Alexis de Tocqueville (1805-1859) was een Franse aristocraat, politiek filosoof en staatsman, die in 1856 een studie publiceerde over de Franse Revolutie. Hierin trekt hij de volgende conclusies:

- 1 Het gevaarlijkste ogenblik voor een slechte regering breekt aan op het moment dat zij begint zich te hervormen.
- 2 Het volk is vandaag de verklaarde vijand van alle onderworpenheid en morgen bereid om weer te dienen met de grootst mogelijke hartstocht.

4p 15

Ondersteun elk van deze conclusies met een daarbij passende gebeurtenis uit de (voorgeschiedenis van de) Franse Revolutie.

Vroegmoderne tijd

bron 4

In 1579 vonden er in Keulen vredesonderhandelingen plaats tussen vertegenwoordigers van de opstandige gewesten en Filips II. Tijdens de onderhandelingen werd er een tekst gepubliceerd met als titel: *Korte uiteenzetting over de vredesonderhandelingen die nu plaatsvinden te Keulen*. Een fragment daaruit:

Sinds mensenheugenis hebben de Staten het gehele volk van de Nederlanden vertegenwoordigd met het doel om zijn rechten te verdedigen en het in vrede en rust te behouden, en ook om het tegen iedereen, zelfs tegen de eigen vorsten, te behoeden voor wreedheid, geweld en onderdrukking. (...) In de Nederlanden hebben de Staten altijd zoveel gezag en aanzien gehad dat de hertogen en vorsten geen veranderingen konden doorvoeren zonder uitdrukkelijke instemming van de Staten in zaken die betrekking hebben op de soevereiniteit, zoals: het heffen van belastingen op zout of andere belastingen, het slaan van nieuwe munten of het nemen van beslissingen over oorlog en vrede. (...) Het is overduidelijk dat de Staten het recht hebben de wapens op te nemen tegen vorsten die de grenzen van hun bevoegdheden te buiten gaan en openlijk tirannie bedrijven. (...) Het is onzinnig te beweren dat de koning (...) in de kwestie van de religie zijn wil op kan leggen. (...) Zijn de Staten niet opgericht om al hun macht en de hulp van hun burenen in te zetten, zelfs een andere vorst als heer te nemen, in plaats van zo'n barbaarse beslissing te accepteren?

bron 5

Een foto van de Oudezijds Voorburgwal in Amsterdam:

Toelichting

In 1661 koopt Jan Hartman het grachtenpand dat op de foto tweede van links staat. Hartman laat de zolder ombouwen tot schuilkerk, waarin de rooms-katholieke eredienst wordt gehouden. Het pand wordt 'Ons' Lieve Heer op Solder' genoemd en is tot 1887 een belangrijke rooms-katholieke kerk in het centrum van Amsterdam.

bron 6

Een foto van de Prins Hendrikkade in Amsterdam:

Toelichting

De Sint Nicolaaskerk is gebouwd tussen 1884 en 1887 en is vanaf die tijd de belangrijkste rooms-katholieke kerk in het centrum van Amsterdam.

bron 7

In 1793 breekt in de Vendée, een landstreek aan de westkust van Frankrijk, een opstand uit tegen de Revolutie. In een *Verklaring aan de Fransen* legt de geestelijke abbé Bernier uit waarom de bevolking in opstand komt:

De hemel heeft zich uitgesproken voor de heiligste en rechtvaardigste zaak. (Ons) teken is het heilige teken van het kruis van Jezus Christus. Wij kennen de ware wil van Frankrijk, die onze wil is, namelijk voorgoed ons heilige apostolische en rooms-katholieke geloof te herstellen en bewaren. Het is de wil een koning te hebben die naar binnen als vader en naar buiten als beschermer zal optreden (...)

Patriotten, onze vijanden, jullie beschuldigen ons ervan ons vaderland omver te werpen door middel van een opstand, maar jullie die alle principes van de religieuze en politieke orde ondermijnen, waren de eersten die verklaarden dat opstand de heiligste plicht is. Jullie hebben religie vervangen door atheïsme, wetten door anarchie, de koning die onze vader was door mannen die tirannen zijn. Jullie verwijten ons religieus fanatisme, terwijl jullie zogenaamde vrijheid tot de meest extreme straffen heeft geleid.

Door de tijd heen

In de volgende (auto)biografieën komen thema's naar voren die op dat moment actueel zijn:

- 1 In haar *Dagboek* beschreef Anne Frank hoe ze voor de Duitse bezetter onderduikt in Amsterdam.
- 2 In *De duizend dagen, John F. Kennedy in het Witte Huis* beschreef Arthur M. Schlesinger het bezoek van president Kennedy aan Berlijn.
- 3 In *Indonesian Patriot* beschreef Mohammad Hatta zijn rol bij het uitroepen van de onafhankelijkheid van Indonesië.
- 4 In *Oorlogsroes* beschreef Ernst Jünger de waanzin van de loopgravenoorlog.
- 5 In *Springtij* beschreef Ton Regtien zijn bijdrage aan het studentenverzet tegen de Vietnamoorlog.
- 6 In *Het revolutionaire Kommunisme, zijn beginselen en zijn tactiek* beschreef de anarchist Christiaan Cornelissen hoe de sociale kwestie zijn opvattingen veranderde.

2p 16 Zet de thema's uit deze zes (auto)biografieën in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

Op 30 oktober 1880 deed Ferdinand Domela Nieuwenhuis in het socialistische tijdschrift *Recht voor Allen* een oproep aan 'alle arbeiders van Nederland' om mee te werken aan een enquête over hun levensomstandigheden. Met deze enquête wilde Domela Nieuwenhuis een politieke boodschap overbrengen.

4p 17 Geef aan:

- welke politieke boodschap Domela Nieuwenhuis wilde overbrengen aan de rijke burgerij en bij welk kenmerkend aspect uit die tijd deze boodschap aansluit en
- welke politieke boodschap Domela Nieuwenhuis wilde overbrengen aan de arbeiders en bij welk kenmerkend aspect uit die tijd deze boodschap aansluit.

Een bewering:

De Vlootwet vormde de schakel tussen de Duitse industrialisatie en de *Weltpolitik* van Wilhelm II.

2p 18 Toon dit aan.

Een gebeurtenis:

Op 4 juni 1913 liep Emily Davison (1872-1913) de renbaan op van de paardenrace in de Engelse plaats Epsom. Volgens sommige toeschouwers had ze een sjaal vast met de tekst 'Kiesrecht voor vrouwen'. Ze werd door paardenhoeven vertrapt en overleed vier dagen later. Haar begrafenis werd bijgewoond door een grote menigte.

2p 19 Toon aan dat deze gebeurtenis past bij twee kenmerkende aspecten van de moderne tijd.

Gebruik bron 8.

Uit deze bron blijkt dat de Spartakisten menen dat de revolutie die in de herfst van 1918 was uitgebroken, nog niet is voltooid.

2p 20 Toon dit aan door aan te geven:

- wat volgens de Spartakisten het onmiddellijke doel van de revolutie is en
- (zonder bron) wat volgens hen het uiteindelijke doel van de revolutie is.

Gebruik bron 9.

Deze bron geeft oorzaken aan voor het succes van Hitler na 1930.

2p 21 Ontleen aan de bron twee oorzaken voor dit succes.

Gebruik bron 9.

Stel: Je doet onderzoek naar de vraag hoe de Duitse elite dacht over het ideeëngoed van Hitler. Je vindt deze brief en je vraagt je af of dit een bruikbare bron is voor je onderzoek.

- 2p **22** Geef aan waardoor je twijfelt aan zowel de betrouwbaarheid als de representativiteit van deze bron voor je onderzoek.

In 1965 publiceert de staatsdrukkerij van de DDR het boek: *Bruinboek, oorlogs- en nazimisdadigers in de Bondsrepubliek*. Hierin wordt de brief aan Von Hindenburg (zie bron 9) opgenomen als een van de bewijsstukken.

- 2p **23** Leg uit welke politieke boodschap de DDR met de publicatie van deze brief kan uitdragen.

Gebruik bron 10.

Veel foto's van deze fotograaf zijn gebruikt door de nazipropaganda maar deze foto wordt voor publicatie verboden. Ook de geallieerde propaganda zal deze foto niet willen gebruiken.

- 2p **24** Geef voor beide partijen aan waarom zij deze foto niet willen gebruiken.

Gebruik bron 11.

Tekenaar Behrendt geeft in deze prent een visie weer op een dan actuele gebeurtenis.

- 2p **25** Leg uit, met een verwijzing naar de prent, welke visie op deze gebeurtenis hij weergeeft.

Gebruik bron 11.

De visie die Behrendt hier weergeeft, past bij het Westerse beeld van de verhoudingen tussen de DDR en de Sovjet-Unie.

- 3p **26** Leg dit uit met twee verwijzingen naar de prent.

Op 13 november 1968 kondigde de Russische partijleider Leonid Brezjnev de Brezjnev-doctrine af. Deze gebeurtenis kan gezien worden als een reactie op de Praagse Lente eerder dat jaar.

- 2p **27** Ondersteun deze opvatting.

Gebruik bron 12.

In deze prent doet Paul Conrad een voorspelling over de gevolgen van de Amerikaanse betrokkenheid bij het conflict in Angola.

- 2p **28** Leg met een verwijzing naar de prent uit welke voorspelling hij hier doet.

Een bewering:

De naam detente voor de periode in de Koude Oorlog tussen eind jaren 1960 en eind jaren 1970 is juist voor de situatie binnen Europa, maar past niet bij de situatie buiten Europa.

- 4p **29** Ondersteun beide onderdelen van deze bewering telkens met een voorbeeld uit deze periode.

Twee ontwikkelingen in de jaren 1960 rond de Britse popgroep The Beatles, die werd opgericht in 1962:

- 1 The Beatles droegen er met hun uiterlijk toe bij dat lang haar onder jongeren populair werd, wat door veel ouderen in de jaren 1960 werd afgekeurd.
- 2 Een van hun nummers was de eerste grammofoonplaat in Groot-Brittannië, waarvan in de voorverkoop in 1964 al één miljoen exemplaren werden verkocht.

- 2p **30** Verklaar elk van beide ontwikkelingen vanuit hetzelfde kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw.

Moderne tijd

bron 8

Op 26 november 1918 verschijnt een manifest van de Spartakusbond gericht aan de 'arbeiders- en soldatenraden van Duitsland':

De revolutie heeft in Duitsland zijn intrede gedaan. De soldatenmassa's, die vier jaar lang naar het slachthuis werden vervoerd omwille van kapitalistisch gewin, en de arbeidersmassa's, die vier jaar lang zijn uitgebuit, verpletterd en verhongerd, zijn in opstand gekomen. Dat angstaanjagend instrument van onderdrukking, het Pruisische militarisme, de gesel der mensheid, ligt verslagen op de grond. (...) Proletariërs aller landen, we beweren niet dat in Duitsland de macht geheel en al in handen is gekomen van de arbeiders of, dat de volledige triomf van de proletarische revolutie al is bereikt.

bron 9

Na de verkiezingen van 6 november 1932, waarbij de NSDAP een grote overwinning behaalt, schrijft een groep Duitse industriëlen en bankiers, geen leden van de NSDAP, in een open brief aan de Duitse president Von Hindenburg:

Wij spreken ons uit zonder enige partijpolitieke opstelling. In de nationale beweging die momenteel door ons volk gaat, zien wij het veelbelovende begin van een tijd die door het overwinnen van klassentegenstellingen de noodzakelijke basis legt voor een wederopstanding van de Duitse economie. Wij beseffen dat deze weg omhoog nog veel offers zal vragen. Wij menen dat deze offers slechts dan van harte gebracht gaan worden, als de grootste groepering in deze nationale beweging een leidende rol zal krijgen in de regering. Het overdragen van de leiding van een kabinet, dat zal moeten regeren op presidentieel gezag (...), aan de Führer van de grootste nationale groep, zal een einde maken aan de fouten en de ballast die een dergelijke massabeweging nu eenmaal onvermijdelijk met zich meebrengt en zal miljoenen mensen, die nu nog aan de kant staan, als positieve krachten meeslepen.

bron 10

Een foto van fotograaf Wolff Strache genomen in 1943 op de Kurfürstendamm in Berlijn:

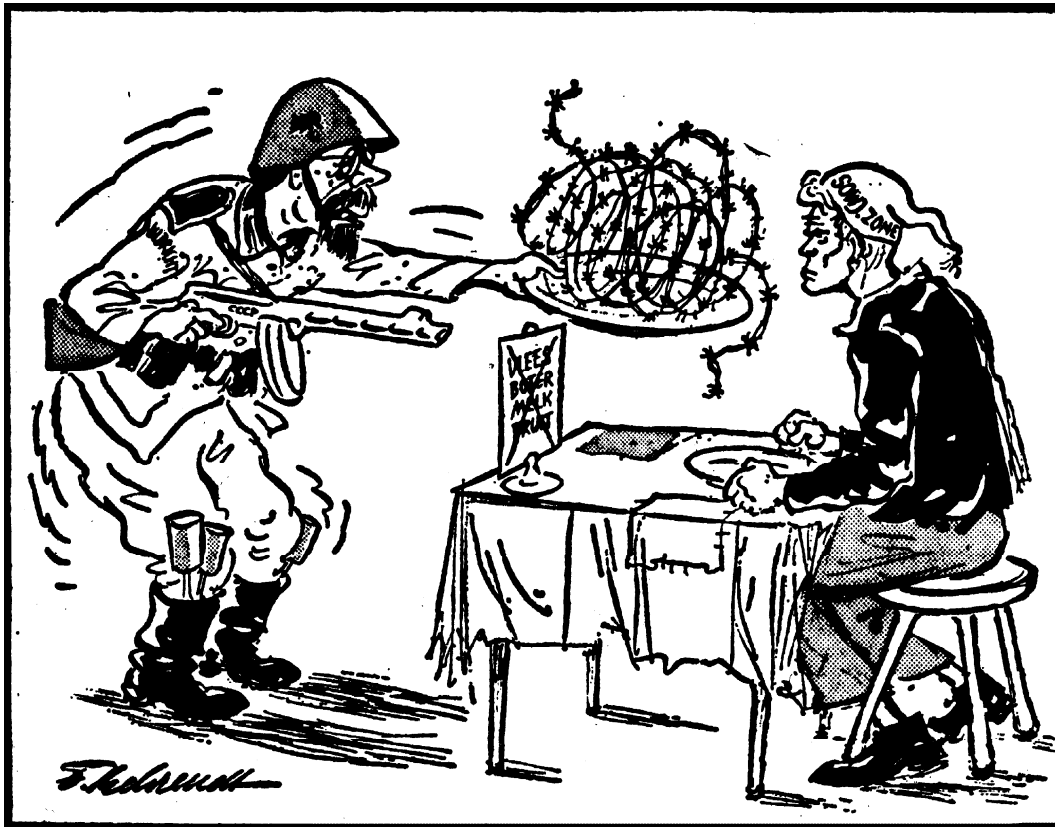

Toelichting

Op de achtergrond de ingang van bioscoop 'Floria' waar de film *Reise in die Vergangenheit* (Reis naar het verleden), een romantische komedie uit 1943, wordt vertoond.

bron 11

Op 14 augustus 1961 verschijnt deze prent van Behrendt in een Nederlandse krant:

Onderschrift

"Maar prikkeldraad kun je volop krijgen."

Toelichting

Op de mouw van de figuur links staat: 'Ulbricht' (op dat moment leider van de communistische partij in de DDR).

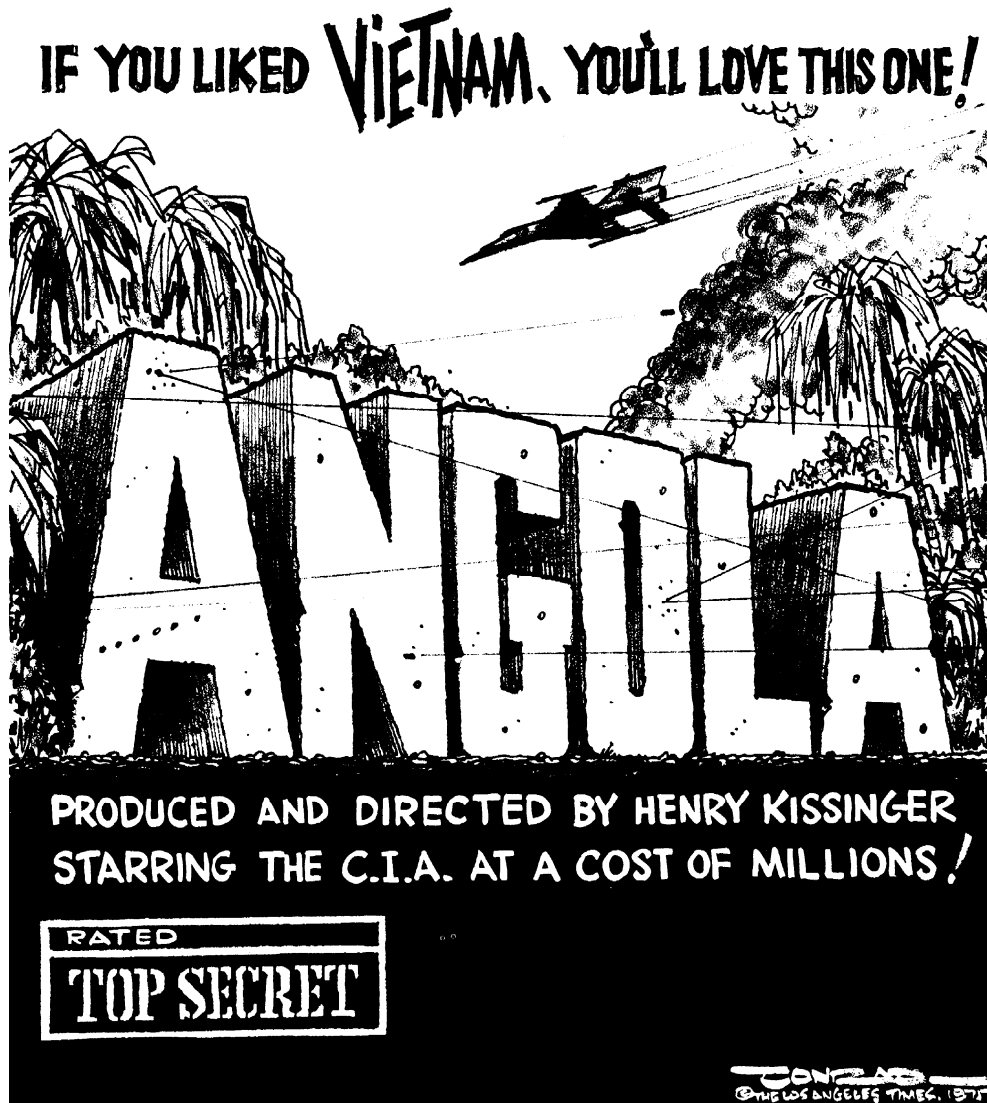
Op het machinegeweer staat: 'CCCP' (de Russische afkorting voor de Sovjet-Unie) en op de helm staat 'DDR'.

Op de menukaart op tafel staat: 'vlees, boter, melk, fruit'.

Op de muts van de figuur rechts staat: 'Sovj. Zone' (de Sovjetzone in Berlijn).

bron 12

Op 13 december 1975 maakt de *New York Times* bekend dat de Amerikaanse inlichtingendienst CIA al enige tijd actief is in de burgeroorlog in Angola. De CIA steunt de FNLA die vecht tegen de MPLA. Nadat dit nieuws bekend wordt, publiceert Paul Conrad deze prent in de *Los Angeles Times*:

Vertaling van de tekst in de prent (van boven naar beneden):

Als je van Vietnam hebt genoten, zul je deze ook geweldig vinden!

Geproduceerd en geregisseerd door Henry Kissinger (de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken).

Met in de hoofdrol de CIA ten koste van miljoenen!

Filmkeuring: streng geheim.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.